

XVII. 51. ⁵⁶⁸ Chmel I. c. 496 (19); MHVK XVII. 51. ⁵⁶⁹ IMK X. 122. ⁵⁷⁰ Hormayrs Archiv 1829, 543. ⁵⁷¹ Schumi A II. 253, 256. ⁵⁷² MMVK I. 254. ⁵⁷³ MMVK I. 254. ⁵⁷⁴ List. od 15. VII. v muz. arh. ⁵⁷⁵ MMVK I. 253. ⁵⁷⁶ List. od 12. II. v muz. arh. ⁵⁷⁷ List. od 31. VII. v muz. arh. ⁵⁷⁸ Komatar JB 1903/04, 21. ⁵⁷⁹ List. od 20. VI. v muz. arh. ⁵⁸⁰ List. od 13. XI. v muz. arh. ⁵⁸¹ Chmel I. c. 197. ⁵⁸² MHVK XVII. 51. ⁵⁸³ List. od 17. VII. v muz. arh. ⁵⁸⁴ Schumi A II. 272. ⁵⁸⁵ List. od 19. V. v muz. arh. ⁵⁸⁶ List. od 28. II. v muz. arh. ⁵⁸⁷ Schumi A II. 242. ⁵⁸⁸ List. od 30. III. v muz. arh. ⁵⁸⁹ List. od 4. X. v muz. arh. ⁵⁹⁰ List. od 4. XI. v muz. arh. ⁵⁹¹ Chmel I. c. 499 (43). ⁵⁹² MMVK XIII. 47. ⁵⁹³ MMVK XIII. 49—50. ⁵⁹⁴ MMVK XIII. 53—54. ⁵⁹⁵ IMK II. 63. ⁵⁹⁶ MMVK IX. 11, I. ⁵⁹⁷ Zwitter I. c. 68 pril. 1. ⁵⁹⁸ MHVK ... ⁵⁹⁹ List. od 13. IX. v muz. arh. ⁶⁰⁰ MMVK XIII. 51. ⁶⁰¹ MMVK XX. 205. ⁶⁰² MMVK XX. 205; MHVK XVII. 52. ⁶⁰³ Chmel I. c. 499 (40). ⁶⁰⁴ Chmel I. c. 501 (57). ⁶⁰⁵ List. od 15. IV. v muz. arh. ⁶⁰⁶ MMVK XX. 217. ⁶⁰⁷ MMVK XX. 219. ⁶⁰⁸ Schumi UB II. 92. ⁶⁰⁹ Fontes rerum austriacarum LXI. 309. ⁶¹⁰ MMVK XVIII. 174. ⁶¹¹ MMVK XVIII. 175. ⁶¹² List. od 20. V. v muz. arh. ⁶¹³ List. od 24. VI. v muz. arh. ⁶¹⁴ IMK III. 62. ⁶¹⁵ IMK III. 62. ⁶¹⁶ List. od 14. XII. v muz. arh. ⁶¹⁷ MMVK I. 254. ⁶¹⁸ Zwitter I. c. 68 pril. 1. ⁶¹⁹ List. od 4. I. v muz. arh. ⁶²⁰ List. od 27. VI. v muz. arh. ⁶²¹ Schumi UB II. 266. ⁶²² Schumi UB II. 265—266. ⁶²³ Schumi UB II. 289. ⁶²⁴ List. od 17. XI. v muz. arh. ⁶²⁵ Hormayrs Archiv 1829, 543. ⁶²⁶ List. od 22. VII. v muz. arh. ⁶²⁷ MMVK XIII. 46. ⁶²⁸ List. od 24. XII. v muz. arh. ⁶²⁹ Schumi A II. 272. ⁶³⁰ Zwitter I. c. 68 pril. 1. ⁶³¹ MMVK XIII. 45—46. ⁶³² MMVK XIII. 47. ^{632a} List. od 24. XII. v muz. arh. ⁶³³ Zwitter I. c. 68 pril. 1. ⁶³⁴ MMVK XIII. 62. ⁶³⁵ Schumi UB I. 103; Kos, Gradivo IV. 125 (222). ⁶³⁶ MMVK XVIII. 139. ⁶³⁷ Schumi UB II. 265—266; MMVK XVIII. 128. ⁶³⁸ Schumi UB II. 222. ⁶³⁹ List. od 2. VII. v muz. arh. ⁶⁴⁰ MMVK I. 254. ⁶⁴¹ MMVK I. 253. ⁶⁴² IMK I. 15.

Viri in literatura.

- Razlaga okrajšav:
- Kos, Gradivo: Franc Kos, Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku. Ljubljana 1902—1928, I—V.
- IMK: Izvestja muzejskega društva za Kranjsko od l. 1891. dalje.
- Jaksch MC: A v. Jaksch, Monumenta historica ducatus Carinthie I.—IV.², Klagenfurt 1896—1906.
- Komatar JB 1903/04: Fr. Komatar, Das städtische Archiv in Laibach, Jahresbericht d. Oberrealschule, Laibach 1903/04.
- MHVK: Mittheilungen des historischen Vereins für Krain 1846—1868 (I.—XXIII.).
- MMVK: Mittheilungen des Museal-Vereins für Krain 1866, 1889—1907 (I.—XX.).
- Schumi A: Fr. Schumi, Archiv für Heimatkunde I.—II. Laibach 1882/83, 1884—1887.
- Schumi UB: Fr. Schumi, Urkunden- und Regestenbuch des Herzogthums Krain I.—II. Laibach 1882/83, 1884—1887.
- Zahn UB: J. Zahn, Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark I.—III. Graz 1875, 1879, 1903.
- ZUZ: Zbornik za umetnostno zgodovino, Ljubljana 1921. Muz. arh.: Muzejski arhiv v Ljubljani. Hormayrs Archiv 1829.
- Fr. Zwitter, Starejša kranjska mesta in meščanstvo. Ljubljana 1929.
- Iv. Vrhovec, Ljubljanski meščanje v minulih stoletjih. Ljubljana 1886.
- A. Dimitz, Geschichte Krains I.—IV. Laibach 1874/76.
- Joseph Chmel, Geschichte Kaisers Friederichs IV. Hamburg 1840.

NAJSTAREJŠI ČASNIK V LJUBLJANI

V I K T O R S T E S K A

Začetki sodobnega časnikarstva se pojavijo kmalu po uvedbi tiska v 2. pol. XV. stol. Izdajati so začeli namreč letake, ki so poročali o novicah, n. pr. o turških bojih, o protestantovskih zahtevah, o tridentinskem cerkvenem zboru, o prirodnih dogodkih, o prikaznih na nebu, o repaticah, potresih itd. Na Dunaju se je več tiskarjev bavilo z izdajanjem takih letakov, v Gradcu Jurij Widmanstetter, v Ljubljani pa Hans Mannel. Mannelove tiskovine je objavil dr. Frid. Ahn v »Mittheilungen des österreichischen Vereines für Bibliothekswesen« l. 1890.¹ Redno časopisje pa je začelo pozneje izhajati, n. pr. v Antwerpnu 1605., na Angleškem 1622., na Francoskem 1631., na Nemškem 1626. (Magdeburger Zeitung), v Genovi 1648.

Kaj pa v Ljubljani?

Že Avgust Dimitz² je l. 1859. opozoril, da je v Ljubljani l. 1708. izhajal list, katerega 2 popolna in en nepopoln izvod je našel v knjižnici »Zgodovinskega društva« v Ljubljani. Naslov listu je bil: Wochentliche Ordinari — und Extraordinari — Zeitungen von Wien und unterschiedlichen Orthen. Gedruckt und ver-

legt in der fürstl. Haupt-Stadt Laybach durch Johann Georgen Mayr, einer Löbl. Landschaft in Krain Buchdrucker und Händlern.

List ima obliko male 4° in je natisnjen na slabem papirju s precej velikimi črkami. Prva številka je datirana s 30. januarjem 1708, druga s 13. februarjem 1708; prva prinaša novice od 21.—25. januarja, druga pa od 4.—8. februarja; tretja nepopolna pa je datirana z 21. marcem 1708 in ima nekoliko drugačen naslov: Wochentliche Ordinari - Zeitungen oder Extract - Schreiben von unterschiedlichen Orthen auß gantz Italien. Gedruckt itd. (kakor zgoraj). Cum licentia Superiorum. Številka lista je 27.

Dimitz navaja na kratko tudi vsebino, ki se naša skoro izključno na tedanje vojne razmere.

Kje so shranjeni ti trije listi, je neznano, ker dedič »Zgodovinarskega društva za Kranjsko« Narodni muzej teh listov nima; pač pa hrani več drugih številk tega tednika z drugim datumom, in sicer iz l. 1708. januarij 9., 16., 23. in nepopolno številko od 1.—4. jan. brez naslova; februarij 6., 16., 22. in marec 3. poleg nepopolnega lista str. 5—9.

Licejska knjižnica po seznamu soditi nima nobene številke.

¹ MMK, 1902, 71.

² MHK, 1859, 70.

ANNO 1707. den 21. Septemb. Num. 1.
Wochentliche Ordinari-Laybacher-Zeitungen/
Oder

Extract-Schreiben von unterschiedlichen Orthen / was sowohl die gewöhnliche Staffetta von Wienn / als auch die Ordinari-Post auß Italien mitgebracht / zusammen getragen / und verlegt in der Fürstl. Haubstadt Laybach / durch Johann Georgen Mayr / Einer Eöbl. Landschafft in Crain Buchdrucker / und Händlern.

CUM LICENTIA SUPERIORUM.

Wienn / den 14 September.

Edenburger Brieff geben / daß der Kayserl. Feld-Marschall Graff Guido von Starhemberg / ganz unvermuthet / mit einem Detachement von 5000 Pferden allda vorbey passirt / auff ein Corpo Rebellen losz zugehen / welche aber gähling die Flucht genommen. Auß Ober Ungarn hat man / wie daß das Rabutinsche Corpo seinen March gegen Sibenburgern ohne Findung einiger Hindernus fortsetzete / und hätte nicht weniger der General Tiege alle Pagage bestens besetzt.

Eodem revertirte alhier Ihre Excell. Hr. Graff von Bratislaw / welcher seiner Verrichtung wegen / gleich hernach seinen Bericht bey Ihrer Kayserl. Maj. abgestattet / und den vom König in Schweden ratifi irten Vergleich mitgebracht. Von Zollnock wird weiter untern 3 currentis berichtet / das Ihre Excell. Hr. General Feld-Marschall Graff Rabutin / mit seinem Corpo an bemelten Tag allda vor Tags angerucktet / und den Caroli mit ungefähr 6000. Mann / so obigen Orth schon bis 2 Monath bloguirt gehalten / angetroffen / welcher auff Annäherung unserer Trouppen mit der Flucht sich (alvieren wollen / ist ihme aber von demselben der Paß abgeschnitten / und mit Verlust 200. der Ihrigen / in die Flucht geschlagen /

A wor

Stran ljubljanskega časopisa iz l. 1707.

V semeniški knjižnici v Ljubljani pa hranijo štiri številke tega tednika in med njimi tudi prvo številko iz l. 1707. Vezane so v knjigi Miscellanca II.

Naslov prve knjige je: Anno 1707. den 21. Septemb. Num. 1. Wochentliche Ordinari-Laybacher-Zeitungen, Oder Extract-Schreiben von unterschiedlichen Orthen, was sowohl die gewöhnliche Staffetta von Wien, als auch die Ordinari-Post auß Italien mitgebracht, zusammen getragen, und verlegt in der Fürstl. Haubstadt¹ Laybach, durch Johann Georgen Mayr, Einer Löbl. Landschafft in Crain Buchdrucker, und Händlern. Cum Licentia superiorum. Mala 4°, 4 str. Iz tega naslova posnemamo, da je časopis začel izhajati 21. sept. 1707 s številko 1. Časopis je bil tednik, ki je redno izhajal; zato je n. pr. številka 31. izšla 18. aprila 1708. Ker je časopis začel izhajati šele 21. sept. 1707, so šteli številke tudi l. 1708, kar nepretrgoma dalje tako, da se je smatral ostanek l. 1707. in celo leto 1708. za en letnik. L. 1709. so začeli šteti zopet s 1. številko. Koliko listov je izšlo, ne vemo, ker se je ohranila od l. 1709. le 2. številka z dne 9. januarja.

Dognano je torej, da je prvi časopis v Ljubljani izšel l. 1707.

Naslov 2. ohranjenega lista semeniške knjižnice je: Anno 1708. den 18. April. Num. 31. Wochentliche Ordinari-Zeitungen, Oder Extract-Schreiben von

unterschiedlichen Orthen, auß gantz Italien. Gedruckt itd. Mala 4°, str. 7; zadnja 8. stran je prazna. Naslov 3. lista: Wochentliche Ordinari und Extra-Ordinari-Zeitungen von Wien, Ungarn, und gantz Römisch Reich. Mala 4°, 10 str.

Naslov 4. lista: Anno 1709. den 9. Januarii. Num. 2. Wochentliche Laibacherische Ordinari-Zeitungen, Oder Extract-Schreiben von unterschiedlichen Orthen auß gantz Italien. Mala 4°, str. 7.

Kaj je prinašal ta časnik?

Znana je iz obče zgodovine tkzv. nasledstvena vojna. Na španskem je vladal Habsburžan Karel II. Bil je slaboten in ni imel moških potomcev. Zato so avstrijski Habsburžani mislili na dediščino. To pa ni bilo ljubo francoskemu kralju Ludoviku XIV., ki je hotel na vsak način preprečiti združenje tako velike sile. španski kralj se je hotel izogniti vsakemu prepiru med Avstrijci in Francozi, zato je določil za splošnega dediča bavarskega princa Josipa Ferdinanda, ki je bil vnuk Leopolda I. Toda ta princ je kmalu nato umrl. Zato je Karel II. določil za dediča vnuka Ludovika XIV., vojvodo Filipa Anžujškega, ki je po smrti Karla II. kot Filip V. nastopil špansko vladu l. 1701. To pa Avstrijcem ni ugajalo. Tako se je pričela vojna. Cesar Leopold I. si je pridobil za pristaše Angleško, Holandsko, Hannover in Portugalsko; Ludovik XIV. pa bavarskega kneza Maksa Emanuela in njegovega brata volilnega kneza Kölnskega, Savojo in Mantovo. Boji so se vršili v Italiji, na Holandskem, Ogrskem in Bavarskem. V teh bojih se je odlikoval posebno princ Evgen, ki je l. 1706. izrinil Francoze iz Italije. Francozi so pa ščuvali Madjare, zlasti Rakoczyja zoper Avstrijo. Gvido grof Starhemberg se je najprej bojeval na Ogrskem, leta 1708. pa je bil določen za poveljnika na španskem. (Znano je, da je potem l. 1714./15. zidal v Ljubljani kot komtur križarskega reda novo križansko cerkev.) Nekaj pabrkov naj tu omenimo.

V te vojne razmere segajo novice našega tednika.

L. 1707.

Dunaj, 14. sept. 1707. Maršal Gvido grof Starhemberg je odhital s 5000 konjeniki proti ogrskim ustašem, maršal Rabutin pa je prodiral brez zaprek na Erdeljsko. Pri Solnoku je prepodil Karolyja (poveljnika Rakoczyjeve vojske).

Benetke, 17. sept. Došlo je sporočilo, da je sultan v Konstantinopolju dal pomoriti 1000 mož radi nameravanega upora. — Princ Evgen zahteva od Genove vojnega davka 100.000 dopij (zlatih gold.).

Genova, 10. sept. Cavalliere Lache je pristal v Barceloni z 12.000 možmi, ki naj bi jim poveljeval cavalliere Rivers. V Genovi je pristalo 10 angleških vojnih ladij, ki vozijo vojake na Špansko.

Milan, 14. sept. Vojvoda savojski se je povrnil iz Provence v Saluzzo, princ Evgen pa v Savigliano v Piemontu; Francozi so pa pobrali svoje čete na španskem in jih poslali v Flandrijo.

Rim, 10. sept. Ljudje so papeža prosili, naj izposluje povračilo za škodo, napravljeno ob prehodu cesarskih čet.

Paris, 30. avg. Savojski vojvoda je opustil obleganje Toulona.

¹ mesto Haubt.

Dunaj, 11.—14. aprila 1708.

Minulo velikonoč je cesar opravil svojo pobožnost pri sv. Štefanu. General Heister je došel, poročal na dvoru in se napotil v Ebenfurt. Tu je pripravljenih o. 12.300 Heisterovih novakov, ki kmalu odrinejo v Osek. — Tisa je tako narasla, da se more voziti z ladjo eno miljo daleč, kjer je sicer suha zemlja. — Pismo iz Ostrogonu sporoča, da so Kruci prinesli mnogo palisad in drugih potrebščin iz sosednih vasi (Mussla, Ebet, Puš), da bi zaprli donavski prelaz. — Ustaši zahtevajo mesto običajne količine sedaj 18.000 starov žita. — Odhod španske neveste je bil določen na 16. t. m., pa so ga iz določenih vzrokov preložili. — Ker je Rakoczy pisal na ces. pooblaščenca v Požunu, je bila takoj dolga konferenca. — Iz Poljske poročajo, da so Moskoviti izropali Dorpat in Liflandijo ter odšli, ko so s seboj vzeli 500 Nemcev.

Haag, 30. marca. Z Angleškega so prišla tri sporočila. Angleška kraljica je opremila 9 bataljonov in prav toliko eskadronov, da jih pošlje na Škotsko, razen onih 6000, ki so namenjeni na Portugalsko. Na Škotsko pošlje še tri konjeniške polke, na Flamsko pa 6000 mož, da jih bo en kor ali 20.000 mož. Iz Londona prihaja poročilo, da je francosko brodovje odplulo na Škotsko v okolico Jarmetsko. Škotska pisma pa trdijo, da ni tam niti najmanjšega znamenja kake ustaje.

Lüttich, 31. marca. Na obeh straneh se delajo velike priprave za zgodnjo vojno. Francozi čakajo le na škotsko ekspedicijo, da svojo namero uredi. — Geelhausen blokira nekaj stotin mož.

Švica, 1. aprila. Vendome je dobil od francoskega kralja ukaz, da mora na Flamsko, kamor odrinejo kmalu tudi švicarske in francoske garde.

Dunaj, 14. aprila. Maršal Heister je z dragonarji in grenadirji osvobodil po ustaših zasedena mesta Ebenfurt, Oedenburg, Kisek (Güns).

Požun, 2. aprila. Tu je bila druga seja z ustaši. Ti pričakujejo še več odposlancev.

Berlin, 8. aprila. Admiral Fourbin je odšel z ladjevjem od Dünkirchna proti Edinburgu. Tam ga je angleški admiral Dings tako premagal in uničil, da sta se rešili le dve ladji. — Poljsko pismo pripoveduje, da so Moskoviti napadli Švede in jim pobrali vso opremo.

Na novo nabrano moštvo je odšlo na Ogrsko. Iz Velikega Varadina je došla novica, da sta se Rakoczy in Karoly posvetovala s francoskim rezidentom in sklenila umoriti poveljujočega polkovnika Beckerja in užgati smodniške zaloge. Rakoczy je v ta namen odposlal nekega Rumuna, da požge mline in pridobi stranko zase, Karoly pa je pozneje odposlal nekega Ogra. Ta je bil radi namere, da preide k Avstrijem, na smrt obsojen. Mislili so živega nabosti na kol. Temu je Karoly izprosil pomiloščenje, mu obljubil

1000 cekinov s pogojem, da se s prisego zaveže izpeljati naročeno. Pod pretvezo, da hoče Ogrom uiti in prestopiti v ces. vojno, naj se zmoči, da bodo cesarski mislili, da je preplaval reko. Nekaj Francozov mu bo pod prav tisto pretvezo sledilo. Oger je prisegel, se zmočil in odšel v ces. tabor. Tu pa je poveljujočemu polkovniku vse izdal. Zato so se cesarski lahko dobro pripravili.

L. 1709.

Benetke, 5. jan. Cesarski polki čakajo na ferrarskem ozemlju. Iz Nemčije so pripeljali 800 konj, da jih polk zase porabi. Pravijo, da bodo armado v Italiji ojačili s 13.000 novaki. V taboru imajo 36 velikih topov in 4 možnarje. Ker je pomanjkanje živil, zlasti moke, sporočajo iz Rimini, da so se vojaki generala Dauna tamkaj naselili, general Marsigli pa je v Ankoni, kjer utrjuje noč in dan utrdbe za dobro brambo.

Ker so začele nemške čete na Neapolitanskem vznemirjati tudi cerkveno državo, so pomnožili posadko v Pagliano in jo z vsem oskrbeli. Nemške čete, 7000 mož, vodijo princ Darmstadski, Elebuff, general Vezel in Foubon. Ko so prišli do Frasinona, so zahtevali sorazmerno kontribucijo soli, mesa, kruha in vina. Pravijo, da bodo prezimovali v papeški deželi, ker so v Romagni že vse použili. Govori se, da so že pri Ankoni, ki je z vsem dobro preskrbljena, pa se bo do skrajnosti branila. Papež je objavil zahteve nemških čet, obenem pa je pojasnil, da zahtevajo nemožne reči.

Ti posnetki nam kažejo, da je bil tednik namenjen le v to, da so se ljudje nekoliko seznanili s potekom vojne. Drugih novic ni obsegal, zlasti ne domačih. Bržkone je to vzrok, da se je tako malo listov ohranilo, vsega skupaj še daleč ne en popoln letnik.

Po dolgoletnem odmoru je izhajal v Ljubljani leta 1775. in 1776. ekonomski list: Wochentliches Kundschafftblatt, ki je prinašal gospodarske sestavke, seznam skozi Ljubljano potujočih oseb in seznam umrlih.

L. 1784. je izšla Laibacher Zeitung v 4°. Tiskala jo je Kleinmayr'sche I. Oe. Gubernial- und Landschaftliche Buchdruckerei, im Gerson'schen Hause Capuz. Vorstadt 10. Izhajala je vsak četrtek.

L. 1788. je imela naslov Merkische Laibacher Zeitung, ker je bil Merk založnik.

Po naznanilu 23. junija 1797 je začel nov list izhajati z naslovom Egerische Laibacher Zeitung.

L. 1798. je izhajal v Ljubljani tudi Theater Journal.

V francoski dobi se je pojavil Telegraphofficiel.

V letih 1797.—1800. so pa razveseljevale Slovence Vodnikove Novice.

Vsi ti listi so že velika redkost.